

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAPSAMINDA YASADIŞI EKONOMİK FAALİYETLER VE FİNANSAL AKIŞLAR: ADLİ MUHASEBE PERSPEKTİFİ

ILLEGAL ECONOMIC ACTIVITIES AND ILLICIT FINANCIAL FLOWS WITHIN SUSTAINABLE DEVELOPMENT: FORENSIC ACCOUNTING PERSPECTIVE

Gökçe Sinem Erbuğa

Dr. Öğr. Üyesi, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü, Türkiye, e-mail: gokceerbuga@gmail.com

ÖZET

Yasadışı malların ticareti ve organize suçlar sonucunda ülkeler milyarlarca dolar yasadışı nakit akışlarıyla karşılaşmaktadır. Bu nakit akışlarının temelinde yasadışı ekonomik faaliyetler yatmaktadır. Yasadışı ekonomik faaliyetlerin meydana getirdiği yasadışı finansal akışlar, kayıt dışı ekonomileri, önlenemez yolsuzluk ve şiddet eylemlerini beraberinde getirmektedir. Bunun da ötesinde daha düşük büyüme oranlarına, daha fazla yoksulluğa, daha yüksek anne ve çocuk ölüm oranlarına, daha az doğrudan yabancı yatırımlara, sağlık ve eğitim yatırımlarında azalmaya, vergi ve kamu politikalarında etkinsizliklere yol açmaktadır. Yasadışı ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir kalkınmanın her aşaması üzerinde yıkıcı bir etkisi olup; çoğunlukla bu eylemler, sivil huzursuzluk ve istikrarsızlığa yol açmaktadır. Bu bağlamda çalışmada sürdürülebilir kalkınma önündeki en önemli engellerden biri olan yasadışı ekonomik faaliyetler ve neden oldukları yasadışı akışlar adli muhasebe çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada, yasa dışı ekonomik faaliyetler ve söz konusu bu faaliyetlerin neden oldukları yasa dışı finansal akışlar, sürdürülebilir kalkınma temelinde incelenmektedir. Bu çalışmanın amacı, olası adli muhasebe prosedürleri hakkında derin ve kapsamlı bir anlayış geliştirerek hem şirketlerin hem de ülkelerin gelir azaltıcı faaliyetler yaşamamasını önlemektir. Çalışma kapsamında, suçla ilgili faaliyetlerin ve mali akışların önlenmesi için, araştırma boyunca altta yatan nedenler ve bağlam ele alınmıştır. Çalışmada resmî belge, rapor, arşiv, yazıt ve delillerden elde edilen ikincil veriler kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Yasadışı Ekonomik Faaliyet, Yasadışı Finansal Akış, Adli Muhasebe

Citation/Atf: ERBUĞA, G. S. (2023). SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA KAPSAMINDA YASADIŞI EKONOMİK FAALİYETLER VE FİNANSAL AKIŞLAR: ADLİ MUHASEBE PERSPEKTİFİ. İZMİR SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLER DAYANIŞMA DERGİSİ. 133(6): 5-26

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Gökçe Sinem Erbuğa
E-mail: gokceerbuga@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

ABSTRACT

Every year, countries face billions of dollars in illegal cash flows. Illegal economic activities are the basis of these cash flows because of the trade of illegal goods and organized crime. Illegal financial flows caused by illegal economic activities bring about informal economies, unavoidable acts of corruption and violence. Moreover, it leads to lower growth rates, more poverty, higher maternal and child mortality rates, less foreign direct investment, reduced investments in health and education, and inefficiencies in tax and public policies. Illegal economic activities have a devastating effect on every stage of sustainable development; these actions often lead to civil unrest and instability. In this context, illegal economic activities, which are one of the most important obstacles to sustainable development, and the illegal flows they cause are evaluated within the framework of forensic accounting. In this research, illegal economic activities and the illegal financial flows caused by these activities are examined on the basis of sustainable development. The aim of this research is to prevent both companies and countries from experiencing revenue reducing activities by developing a deep and comprehensive understanding of possible forensic accounting procedures. Within the scope of the study, the underlying causes and context were discussed throughout the research in order to prevent criminal activities and financial flows. In the study, secondary data obtained from official documents, reports, archives, inscriptions and evidence were used.

Keywords: Sustainable Development, Sustainable Development Goals, Illegal Economic Activity, Illicit Financial Flows, Forensic Accounting

EXTENDED ABSTRACT

In this research, illegal economic activities and illicit financial flows are analyzed with special reference to the sustainable development. The aim of this research is to prevent both companies and countries from experiencing income-reducing activities by developing a deep and comprehensive understanding of possible forensic accounting procedures. This research provides comprehensive deterrence methods for companies. In addition, when the accounting literature is examined in detail, it has been determined that there is a lack of studies that handles both sustainable development and forensic accounting concepts. With this study, it is aimed to fill the gap of conceptual research on the subject.

In this research, the method of analyzing written documents and records, one of the qualitative research methods, was used. Document analysis is a qualitative research method used to analyze the content of written documents meticulously and systematically (Wach, 2013). The effects of the illegal economic activities are rooted in written reports of the world wide known NGOs, international commissions and their partners mostly. But scientific researches about this phenomenon with its theoretical basis rooted in the accounting are still limited. The effects of the illegal economic activities are rooted in written reports of the world wide known NGOs, international commissions and their partners mostly. But scientific researches about this phenomenon with its theoretical basis rooted in the accounting are still limited. For this direction, official records and documents of intergovernmental organizations such as OECD, IMF, UNCTAD, UNODC, GFI, EUROSTAT have been meticulously examined.

As UNCTAD and UNODC have been entrusted with a task of being the custodianship of (SDG) indicator 16.4.1, "total value of inward and outward IFFs", their official reports have been checked out in length and breadth. All these records and documents used to conduct this research design the conceptual framework for the aim of assessing crime-related financial flows (IFF). In this study, a review of the current situation across countries assessed as the initial step. Official records and documents have been gathered and prepared by national statistical authorities, financial intelligence arms, tax authorities, academic communities, NGOs, international associations, and relevant specialists. In order to provide clarification for solving crime-related activities and their resultant financial flows, the underlying reasons and context have been handled throughout the research. Secondary data obtained from official documents, reports, archive, scripts, and evidences were used in the study.

Crime -related financial acts also known as illegal economic activities may be arose out as an act itself illegal or funds as the results of illegal acts either used for illegal purposes. However, there is still an ongoing debate on which financial behaviors may cause IEAs and IFFs specifically. In other words, "IEA and IFF" are used too often as terms although there is an exact and accurate generic definition of

these terms up until now.

Various objectives and approaches have been adopted for the evaluation of economic crimes in the existing literature, but there are still great difficulties in the measurement of these crimes. The difficulties experienced during the measurement make it necessary to define the concept of economic crime and its criteria precisely and clearly, and establish a conceptual framework.

When the accounting literature is examined, there is a bilateral (reciprocal) causality between illegal economic activities and corruption. To put it more clearly, while the illegal economy and the illicit financial flows it causes create a suitable basis for the increase of corruption; corruption facilitates the occurrence of illegal economic activities. In this context, the illegal economy and the resulting financial flows and corruption mutually feed each other, resulting in a vicious circle that undermines the economic system (Wickberg, 2013:1). Rather than revealing illegal economic activities (corruption cases) and perpetrators of these cases on the basis of forensic accounting; It aims to punish the perpetrators before the law with active sanctions and within the framework of strict legal rules (Alabdullah and Yahya, 2013:31).

Illegal economic activities as of their results can cause economic inequality, revenue losses of governments, a vital obstacle to sustainable development and decreasing poverty. The enormous economic, social and societal costs they cause require that these illegal activities should be prevented as soon as they transpire. Crime-related money movements which can be identified as illicit financial flows give cause for losing domestic revenues and tax revenues of countries even though it is the main income item for governments.

In addition to increasing poverty by affecting the fair distribution of resources, IEAs and the IFFs they cause create a major obstacle for societies to allocate peace, justice and strong institutions in line with the goal of sustainable development (SDG target 16.4). On a deeper level, there are a vast of miscellaneous views about the methods, measurements, and components of illegal economic activities (IEAs). But on the other side, it is not possible to say that there is a general agreement on the scope of these crime-related activities and IFFs estimations as their results. As curbing the illicit financial flows by fighting against the illegal economic activities is the universal motivation for all countries, generally accepted perception about the issue is that crime-related actions should be deterred as soon as possible when they come to light.

The United Nations (UN) has set 17 sustainable development goals for ending poverty, protecting the environment, taking precautions against the climate crisis, fair sharing of wealth and ensuring peace (UN, 2022a). Sustainable development goals, which draw the framework of actions to ensure sustainability, are a phenomenon that draws attention on a global scale to basing both production and consumption systems on a socially and environmentally sustainable basis (Sjåfjell and Taylor, 2019: 60). In this direction, sustainable development should be targeted and businesses should plan and execute their financial and daily operations in line with this purpose.

Sustainable development, which has been on the agenda of governments since the end of the 20th century, takes into account the needs of future generations while meeting the needs of current generations. The goal of sustainable development, which is considered as an effective global action plan today, lies in the goal of providing a better life for both today's and tomorrow's individuals. In this respect, it should be ensured that the opportunities provided to everyone are distributed equally and fairly (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2021). However, today, illegal economic activities and financial flows resulting from these activities are one of the most important obstacles to sustainable development.

In order to curb illicit financial flows, all actors of societies like governments, NGOs, international organisations, private sector entities, local businesses, utility companies and civil society should build a healthy and powerful collaboration. On the purpose of deterring crime-related financial behaviors, both governments and civil society actors should strike a transparency deal with each other with the aim of supporting the ethical behaviors and practices. Also forensic accounting prevention methods should be implied by all companies in order to avoid the high costs of illegal economic activities.

Illicit financial flows and illegal economic activities with underlying criminal elements may occur differently in the context of each country. However, although the basic motivations may vary from country to country, in any case, serious illegal activities must be detected and met with serious sanctions

in order to prevent criminal activity. In addition, the accounting policies of countries should be made more transparent, proactive international preventive cooperation with other countries should be ensured, and weaknesses in legal and regulatory practices that may cause illegal actions should be identified and eliminated.

1. GİRİŞ

Yasadışı malların ticareti ve organize suçlar sonucunda her yıl ülkeler milyarlarca dolar yasadışı nakit akışlarıyla karşılaşmaktadır. Yasadışı yollarla elde edilen gelirler (suç gelirleri) çoğunlukla daha güvenli olarak nitelendirilen yerlere ve yurtdışına aktarılmaktadır. Bunun yanı sıra, elde edilen suç gelirinin aklanması ve sonrasında ulusal pazarlara yeniden dağıtılması söz konusu olmaktadır. Bunun bir sonucu olarak da yasadışı ekonomiler doğmakta, yolsuzluk ve şiddet eylemleri artarak kamu kurumlarını yıpratmakta ve hukukun üstünlüğü zedelemektedir (GFI, 2022a).

Yasadışı finansal akışlar (IFF), kamu insiyatifinin ve kritik yatırımların finanse edilmesi noktasında ihtiyaç duyulan fonların kaybına sebep olmaktadır. Ancak çoğunlukla- özellikle de gelişmekte olan ülkeler penceresinden bakıldığında- kaybolan bu fonların, sürdürülebilir ekonomiyi beslemek, istihdam yaratmak, adaletsizliği ve yoksulluğu azaltmak ve iklim değişikliğini ele almak gibi alanlarda kullanılmasının önüne geçilmiş olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinden her yıl yasadışı şekilde koparılan milyarlarca dolar, bu ülkelerin 2030 yılına kadar sürdürülebilir kalkınma hedeflerini yerine getirmesinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir (UNODC ve UNCTAD, 2021). Bunun en büyük sebebi de devletlerin en temel gelir kaynağı olan vergi gelirlerinden devletleri yoksun kılmasıdır (GFI, 2021).

Yasadışı ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilir kalkınmanın her aşaması üzerinde yıkıcı bir etkisi olup; çoğunlukla bu eylemler, sivil huzursuzluk ve istikrarsızlığa yol

açmaktadır. Hope' a göre (2019) finansal suiistimaller, daha düşük büyüme oranlarına, daha yüksek yoksulluğa, insani gelişme endeksinde düşüşlere, daha yüksek anne ve çocuk ölüm oranlarına, ortalama eğitim yılında düşüşe, daha az doğrudan yabancı yatırımlara, sağlık ve eğitim yatırımlarında azalmaya, vergi ve kamu politikalarında etkisizliklere yol açmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'ne göre küresel anlamda barışçıl toplumların yaratılması amacıyla yasadışı finansal akışların (IFF) azaltılması gerekmektedir.

Uluslararası Para Fonu (IMF) tarafından, sadece rüşvetin 2018 yılı itibarıyla yıllık maliyetinin 1.5–2 trilyon USD olup; ABD GS-YİH'nın yaklaşık yüzde 2'sine eşit olduğu tahmin edilmektedir. Dolayısıyla IMF, yolsuzluğun her türü dikkate alındığında çok daha büyük ekonomik ve sosyal maliyetlerle karşılaşılabilceğini belirtmektedir.

IFF'lerin azaltılması BM tarafından belirlenmiş öncelikli bir alan olarak tanımlanmaktadır (UNODC ve UNCTAD, 2021). IFF'lerin sektörel yatırımları baltalaması ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaya yönelik kamu kaynaklarını verimsizleştirmesi söz konudur. Yapısal reformların, ekonomik kalkınmanın ve sürdürülebilir büyümenin de yine IFF'ler tarafından engellendiğini söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra devlet gelirlerini azaltması, vergi tabanını aşındırması ve devlet kurumlarını zayıflatması da IFF'lerin neden olduğu diğer hayati sonuçlardandır (OECD, 2014).

Küresel Finansal Dürüstlük Örgütü (GFI), gelişmekte olan ülkelerin iç ve dış ticaretiyle ilgili oluşan IFF'lerin yıllık değerinin, gelişmiş ekonomilerle yaptıkları toplam ticaretin

değerinin ortalama yüzde 20'sine ulaştığını tahmin etmektedir. Bu kadar büyük bir tutara denk olması ve önemli etkiler yaratması, IFF'lerin önemle ele alınması gereken bir kavram olduğunun kanıtıdır. Ancak her ne kadar IFF'lerin hacmine dair tahminlerde bulunuluyor olsa da ölçümlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirebilmek son derece zordur. IFF'lere dair tutarlı istatistiklerin bulunmaması, IFF'lerin boyutu ve eğilimleri, nasıl ve nereden kaynaklandıkları ve kalkınma üzerindeki etkileri hakkında belirsizlikler söz konusudur. IFF'ler ülkeler ve bölgeler arasında önemli ölçüde farklılık gösterebilmelerine rağmen bunlara ilişkin ortak bir çerçevenin ve anlayışın olmaması ölçümlerini hemen hemen imkânsız hale getirebilmektedir.

IFF'lerin önlenmesi için onların büyüklüklerinin ölçülebilmesi gerekmektedir; ancak ölçümlerinin sağlanabilmesi için ise, kapsamlı bir teorik/kavramsal anlayışın oluşturulması çok büyük önem taşımaktadır. Konuya dair ortak bir anlayışın olmaması, ulusal bağlamda IFF'lerle mücadele etmek ve uluslararası düzeyde ortak politika hedefleri üzerinde anlaşmak için atılması gereken politik eylemleri engelleyebilmektedir (GFI, 2022a). Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden SDG 16 (SDG 16.4) doğrultusunda, yasadışı para ve silah akışlarının önüne geçilmesi, çalınan varlıkların iadesinin sağlanması ve her türlü organize suçla savaşarak her kademedeki etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda, ilk olarak yasadışı ekonomik faaliyet kavramına değinmekte fayda vardır.

Yasadışı ekonomik faaliyet kavramı üzerinden yasadışı finansal akış kavramını ele almak konunun anlaşılması açısından daha sağlıklı olacaktır. Bu noktadan hareketle çalışmada ilk olarak sürdürülebilir kalkınma hedeflerine yer verilmiştir. İşletmelerin SDG 16.4 gereğince bünyelerinde gerçekleştirilen ekonomik suçlarda mücadelede etkin bir rol üstlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle çalışmada yasadışı ekonomik faaliyetler ve sebep oldukları finansal akışlar adli muha-

sebe bakış açısıyla değerlendirilmiş ve etkin mücadele yöntemlerine yer verilmiştir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA HEDEFLERİ

Birleşmiş Milletler (BM), yoksulluğun son erdirilmesi, çevrenin korunması, iklim krizine karşı önlem alınması, refahın adil paylaşımı ve barışının sağlanmasına yönelik 17 adet sürdürülebilir kalkınma hedefi belirlemiştir (BM, 2022a). Sürdürülebilirliğin sağlanabilmesine dair eylemlerin çerçevesini çizmekte olan sürdürülebilir kalkınma hedefleri, gerek üretim gerekse de tüketim sistemlerinin sosyal ve çevresel anlamda sürdürülebilir bir temele dayandırılması konusuna küresel boyutta dikkat çeken bir olgudur (Sjåfjell ve Taylor, 2019: 60).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin kabul edilmesi, suç teşkil eden faaliyetlerin sadece suçun kurbanlarına zarar vermesi fikrinin yanında, ülkeler ve onların meşru hükümetleri açısından da ciddi bir tehdit oluşturmaya ilişkin küresel bir bilinç yaratmaktadır. Bu noktada sürdürülebilir kalkınma hedefleri suçun önlenmesi konusunda tarihi bir dönüm noktası olarak nitelendirilmektedir (BM, 2015).

Birleşmiş Milletler'in (BM) belirlemiş olduğu sürdürülebilir kalkınma hedeflerinden biri olan SDG 16, barış ve adaletin sağlanması ve güçlü kurumların oluşturulmasını gerektirirken; hükümetlerin hesap verebilirliğini geliştirmeye, güven inşa etmeye ve barışı sürdürmeye odaklanmaktadır (Hope Sr., 2020:58). BM, bu hedefini- SDG 16 (BM, 2022b), "sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumlar tesis etmek, herkes için adalete erişimi sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar oluşturmak" şeklinde ifade etmektedir. SDG 16, toplumsal ve küresel barışı, güvenliği, adaleti ve genel anlamda hukukun üstünlüğünü tehdit eden gerek bünyesinde şiddet bulunduran gerekse de şiddet içermeyen suçların ele alınması gerektiğini bildirmektedir (Bisogno, 2015:3). Birçok devlet başkanının katılımıyla gerçekleşen BM'nin "Yasadışı Mali Akışlarla Mü-

cadele için Uluslararası İş birliği ve Varlık Getirilerine İlişkin İyi Uygulamaları Güçlendirme” temalı zirvesinde yasa dışı finansal akışlar, “Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi”ne ulaşma yolunda önemli bir tehdit olarak değerlendirmiştir (Zongwe, 2021:32).

SDG 16.4’te belirtildiği üzere BM 2030 yılına kadar yasadışı nakit ve silah akışını çok büyük oranda azaltma, çalınan finansal varlıkların yerine konulmasını (iadesini) sağlama ve her çeşit organize suçla mücadele etmeyi amaçlamaktadır (UNODC ve UNCTAD, 2021). 2015 yılında, SDG 16.4 hedefi kapsamında Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri’ne (SDG) yasa dışı nakit akışları da dahil edilmiş olup (Forstater, 2018:2); yasa dışı akışların etkili bir şekilde önüne geçilebilmesi için gerekli eylemler belirlenmiştir. Yasadışı finansal akışların önüne geçebilmek için yapılacak olan müdahalelerin, “Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi”nin uygulanmasını sağlamak amacıyla izlenebilecek en uygun maliyetli stratejilerden biri olarak kabul edilmesi söz konusudur (Zongwe, 2021:32).

Yasadışı nakit akışlarını SDG 16.4 dışında ele alan 22 ayrı alt hedef ve farklı gösterge bulunmaktadır. BM tarafından belirlenmiş olan 17 hedefe ait 169 alt hedef vardır. Her bir alt hedefin bünyesindeki ilerlemeyi ölçebilmek için 1 ile 3 adet göstergesi olup; toplamda sürdürülebilir kalkınma hedeflerine uyumluluğu ölçmeye yarayan 304 gösterge mevcuttur (Miyandazi ve Ronceray, 2018:50). OECD, bu hedefleri,

- IFF’leri etkinleştiren veya engelleyen (SDG 10.5, 16.3, 16.5, 16.6, 16.9, 16.10, 16.a),
- Potansiyel takaslar ve politika çatışmaları yaratanlar (SDG 8.3, 8.10, 10.c, 16.10) ve
- Hedef ilerlemenin ve IFF’leri dizginleme çabalarının karşılıklı olarak birbirini güçlendirdiği durumlar (SDG 2.3, 16.5, 17.1, 3.a, 5.2, 10.5, 10.7, 12.7, 12.14, 15) şeklinde sınıflandırmaktadır (OECD, 2016:143-144).

Bu amaçların yerine getirilmesi sürecini izlemekle yükümlü olarak Birleşmiş Milletler

Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) ve Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) görevlendirilmiştir.

3. YASADIŞI EKONOMİK FAALİYETLER (ILLEGAL ECONOMIC ACTIVITIES – IEA)

Dünyamızın hayallerin ötesinde bir hızla değişmesi beraberinde ekonomik büyümeyi de getirmiştir. Ancak ekonomik büyüme, belirli bir elit sınıfın orantısız bir biçimde daha da zenginleşmesine yol açmıştır. Bu süreçte her ne kadar bilişim teknolojileri ve dijitalleşme her alanda kendini sıklıkla gösterse de çatışmaların çözümünde ve iklim değişikliğini önleme gibi konularda etkinliğini sınırlı olarak gösterebilmektedir. Küreselleşme ve dijitalleşmenin yasadışı ekonomilerin büyüebilmesi için muazzam fırsatlar yaratması, yeni pazarların oluşmasına ve bu doğrultuda kaçak para, mal ve insan hareketliliğinde artışa yol açmaktadır (GIATO, 2021:6).

Yasadışı ekonomik faaliyetler (IEA), ‘kanunen yasaklanmış faaliyetler’ ve tek başına yasadışı olmayan ancak yetkili olmayan şahıslar tarafından gerçekleştirildiğinde yasa dışı hale gelen faaliyetler olarak tanımlanmaktadır (OECD, 2002).

Yasadışı ekonomik faaliyetler yerel, kurumsal anlamda örgütlenmemiş, yerel ve küçük işletmelerce hayatta kalma stratejisi olarak küçük suçlar şeklinde gerçekleştirilebileceği gibi; karmaşık operasyonları içeren büyük üretim hacimlerine sahip, dikey entegrasyona sahip çok uluslu şirketler tarafından da küresel etkiye sahip suçlar olarak yerine getirilmektedir (Hudson, 2014: 779). Yasadışı faaliyetleri gerçekleştiren aktörler de genellikle değişkendir; bireysel aktörler veya gruplar zaman zaman daha büyük örgütsel yapılar altında birleşebilir ve daha sonra dağılabilir veya değişen derecelerde yapı değiştirebilirler (Finckenauer, 2005:66; Hudson, 2014:780).

Yasadışı ekonomik faaliyetler çok farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Ateşli silahların yasadışı ticareti, suç eşyasını (çalıntı malları) satma, satın alma ve kabul etme suçu, göçmen kaçakçılığı, fikri mül-

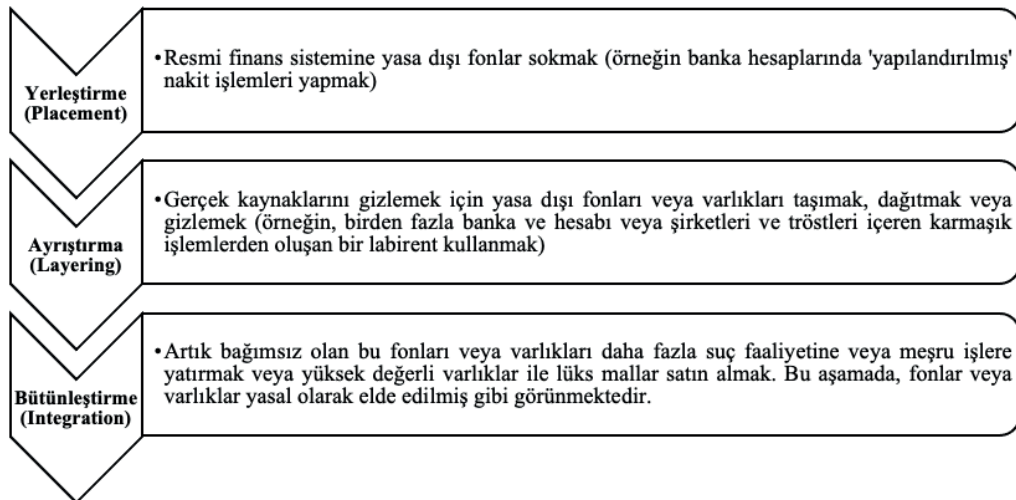
kiyet haklarının ihlali, taklit ürünlerin ticareti ve korsanlık, rüşvet, yasadışı kumar ve kara para aklama gibi eylemler yasadışı ekonomik faaliyetlere örnek gösterilebilir (EUROSTAT, 2017). Kısaca yasadışı finansal faaliyetler, otorite sahibi kişilere veya onların bağlantılı kişilerine haksız avantaj sağlayan, yasa dışı yollarla zenginlik veya güç elde etme amacı taşıyan herhangi bir etik olmayan davranış” şekli olduğu özetlenebilir (Dada ve diğ, 2013:789).

IEA’ların önemli bir kısmını rüşvet (bribery) eylemleri oluşturmaktadır. UNODC tarafından yapılan tanımlamaya göre rüşvet, rüşveti veren tarafın lehine olacak şekilde alıcıyı etkilemek amacıyla bir şey alma veya kabul etme eylemi olarak tanımlanabilir. UNODC tarafından hazırlanan Suçların İstatistiki Amaçlarla Uluslararası Sınıflandırılması’nda (ICCS) ve Birleşmiş Milletler Yolsuzluk Karşıtı Sözleşmede rüşvet kavramını yolsuzluk üzerinden tanımlanmaktadır (UNODC ve UNCTAD, 2021,). Söz konusu bağlamda rüşvet, bir kamu görevlisine veya bir özel sektör kuruluşunda yöneticilik yapan veya çalışan bir kişiye doğrudan veya dolaylı olarak haksız kazanç/menfaat vaat etme, teklif etme, verme, talep etme ya da kabul etme şeklinde açığa çıkan yolsuz-

luk biçimi olarak ifade etmek mümkündür (UNDOC, 2004).

Yasadışı olarak değerlendirilen ekonomik faaliyetlerin (IEA) bir diğeri ise kara para aklamadır (money laundering- ML). Suç eylemini gerçekleştiren kişiler aynı zamanda IEA’ların sonucunda çıkar (kâr) elde etmekte ve elde etmiş oldukları bu yasadışı kazançları bir şekilde yasallaştırmanın yolunu aramaktadırlar. Tam da bu amaçla gerçekleştirilen kara para aklama faaliyetleri, kirli para için yerel ve yabancı piyasaların finansal sistemlerinde kanallar açarak bu parayı yasal ve temiz hale getirmeyi amaçlar (EUROSATAT, 2017; UNDOC, 2004; OECD, 2002). Böylece kirli paranın açığa çıktığı suç kaynaklarına kadar izlenmesinin engellenmesi mümkün olabilmektedir. OECD kara para aklama eylemini “orijinal kaynağı vergi makamlarından veya diğer düzenleyici kurumlardan gizlenecek şekilde farklı banka hesapları aracılığıyla para transferi” olarak tanımlanmaktadır (UNDOC, 2004). Her ne kadar kara para aklama eylemi yasadışı ekonomik faaliyetlerden biri olarak ifade edilmiş olsa da kavram üzerinde fikir birliğine varılmış olan evrensel bir tanımlama mevcut değildir. Bunun yerine Komisyon tarafından kara para aklama suçlarını ve

Şekil 1. Kara Para Aklamanın Aşamaları

Kaynak: EUROSTAT, 2017.

cezalarını tanımlamak için asgari kuralları belirleyen bir direktif önerilmiştir (U4 Anti Corruption Resource Centre, 2020). Kara para aklama eylemleri üç aşamada ele alınmaktadır (Bakınız Şekil-1). Kara para aklama faaliyetleri için her ne kadar üç aşamanın varlığından bahsedilse de her vakada bu üç aşamanın birbirini takip edilmesi zorunlu değildir (MASAK, 2018).

Bazı yetki alanlarında yalnızca ayrıştırma ve bütünleştirme aşamaları baskın şekilde görülebilirken; diğer durumlarda ayrıştırma aşaması değil, yerleştirme ve bütünleştirme aşamalarının bir karışımı gözlemlenebilmektedir (EUROSATAT, 2017).

EUROSTAT bünyesinde kurulmuş olan “Nakit, Mali ve Ödemeler Dengesi İstatistikleri Komitesi” (CMFB), yasadışı ekonomik faaliyetlerin (IEA) ulusal hesaplara ve ödemeler dengesi istatistiklerine kaydedilmesine ilişkin bir çalışma grubu oluşturmayı öncelikli görevleri arasında belirlemiştir. EUROSTAT tarafından 2018 yılında hazırlanan Ulusal Hesaplarda ve Ödemeler Dengesinde Yasadışı Ekonomik Faaliyetlere İlişkin İstatistiklerin Derlenmesine İlişkin El Kitabı’na göre, kurulan bu çalışma grubu (EUROSTAT, 2017):

- AB üye devletlerin yasadışı ekonomik faaliyetlerinden kaynaklanan ulusal hesaplar ve ödemeler dengesi istatistikleri arasındaki dengesizlikleri gidermek,
- *Ödemeler dengesi uygulayıcılarına temel IEA’ları tahmin etme konusunda metodolojik rehberlik ve*
- Ulusal hesaplarda mevcut temel IEA’lara ek olarak diğer muhtemel IEA’ların teorik olarak meydana gelme olasılığını tahmin etmeyi sağlamak amacı taşımaktadır.

Ülkelerin GSYİH ölçümünde belirli bir dönem için üretim/tüketim değerlerini tam ve doğru bir biçimde hesaplayabilmek adına hem beyan edilen hem de IEA’lar gibi beyan edilmeyen üretim faaliyetlerinin tamamı dikkate alınmalıdır. Bu sebeple IEA’lara da yasal aktivitelere verilen önemin benzeri verilmeli ve hesaplamalarda aynı biçimde

dikkate alınmalıdır (IMF, 2009).

İstatistikler, hem yasadışı ekonomik faaliyetleri (IEA) analiz eden uzmanlar için hem de IEA’larla mücadelede etkili ve verimli kararlar almak için politika belirleyiciler ve karar vericiler açısından son derece önemlidir. Bu sebeple IEA’ların sağlıklı bir biçimde ölçülebilmesi ülkelerin finansal sistemlerinin entegrasyonunun sağlanması ve organize suçlarla gerek AB üye ülkeleri gerek aday ülkeler gerekse de küresel bağlamda mücadele edilebilmesi açısından elzemdir. Mevcut ve potansiyel IEA’ların büyüklüklerini, ülke ekonomilerine olan maliyetlerini, ne kadar gelir kaybına neden olduklarını ve IEA’lara karşı uygulanan yaptırım mekanizmalarının ne ölçüde verimli olduğu onlarla olan mücadelede cevaplanması gereken sorulardır (UNODC ve UNCTAD, 2021). Bu bağlamda IEA’lara ilişkin, uluslararası düzeyde kapsamlı ve güvenilir önleme mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir.

4. YASADIŞI FİNANSAL AKIŞLAR (ILLCIT FINANCIAL FLOWS – IFF)

2011 yılında yayınlanan Dünya Kalkınma Raporu’na göre, “devlet kurumları vatandaşları yeterince korumadığında, yolsuzluğa karşı koruma sağlamadığında veya adalet erişim sağlamadığında, piyasalar iş fırsatları sağlamadığında veya topluluklar sosyal uyumu kaybettiğinde şiddetli çatışma olasılığı artmaktadır” (The World Bank, 2011).

Toplumda karışıklığa sebebiyet verebilecek olan yoksulluk, adaletsizlik, uyumsuzluk ve yolsuzluk, devletler tarafından ciddiyle ele alınarak gerekli düzenlemelerin yapılmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda sadece şiddet içeren suçlar değil, yolsuzluk ve rüşvet gibi şiddet içermeyen bir takım yasal olmayan ekonomik faaliyetlerin (ekonomik suçların) de önlenmesi gerekmektedir. Yolsuzluk, rüşvet, yasadışı ticaret vb. temelinde şiddet içermeyen ekonomik suçların ölçümünde gösterge olarak yasadışı finansal akışlardan (illicit financial flows-IFF) yararlanılmaktadır.

BM hazırlamış olduğu SDG Indicator Metadeta raporunda yasadışı finansal akışla-

rı (IFF) “ülke sınırlarını aşmakla beraber bir değer değişiminin varlığını işaret eden ve menşei, transferi ya da kullanımı yasal olmayan finansal akışlar” olarak ifade etmektedir (UNSTATS, 2022a). Raporda temel olarak IFF’lerin suç içeren faaliyetler olduğu ve vergiden kaçınma gibi yasadışı yollarla yaratılan bir değer akışına yol açtığı belirtilmektedir. Sadece finansal amaçla gerçekleştirilen mali transferler yerine mal ve hizmetlerin değişimi ile finansal ve finansal olmayan varlıkların değişimi de dahil olmak üzere değer değişiminin olması IFF’lerin belirleyici özelliklerindendir. Bunun yanında finansal akışın oluşmasında, transferinde ya da kullanımı sürecinde en az bir adımın yasadışı olması IFF’nin meydana gelmesine yol açmaktadır. Ayrıca IFF’ler, dövizdeki kontrollerin ihlal edilmesi gibi yasadışı transferlerden ya da terörizmin finansmanı gibi yasadışı kullanımdan kaynaklanabilmektedir (UNODC ve UNCTAD, 2021).

IFF’ler, sabit döviz rezervlerinin boşaltılması, yüksek enflasyon, azalan vergi tahsilatı, kısıtlanan yatırım, serbest ticaretin baltalanması, yoksulluğun azaltılmasına yönelik sınırlamalara yol açması ve güvenlik endişeleri yaratması sebebiyle sürdürülebilir kalkınmanın önündeki en büyük engellerden biridir (The World Bank, 2014). Bu sebeple IFF’ler üzerinde titizlikle durulması ve ge-

rekli önemin verilmesi gereken önemli bir gündem konusudur.

Literatürde yapılan çalışmalarda küresel boyutta yasadışı finansal akışların maliyetinin oldukça büyük olduğu görülmektedir (Tablo-1). Yasadışı finansal akışların (IFF) bu denli maliyetli olması konunun devletler açısından önemle üzerine değinilmesi gerektiğini bir kez daha kanıtlamaktadır.

Yasadışı finansal akışların (IFF) tahmin edilebilmesi amacıyla öncelikli olarak yasadışı ekonomik faaliyetleri ele almak oldukça önemlidir. Yasadışı finansal akışları (IFF) ölçmenin kapsamlı, zahmetli ve zor bir iş olması sebebiyle IFF’lerin büyüklüğüne ilişkin tahminler, doğrudan ölçümden ziyade temel olarak ülkelerin resmi verilerindeki düzensizliklere dayandırılmaktadır (U4 Anti Corruption Resource Centre, 2020).

Çerçeve bünyesindeki gösterge 16.4.1., Amaç 16.4’e yönelik gelişmelerin ölçülmesi için en uygun ölçütü içe ve dışa yönelik yasadışı finansal (mali) akışların toplam değeri olarak belirlemektedir. Bu ölçüt (gösterge), bir ülkeye giren veya bir ülkeden ayrılan yasa dışı mali akışların boyutunu değerlendirmek için ülkeler arası akışlara odaklanmaktadır. IFF’ler belirli bir süre boyunca meydana gelen değer birikiminin akışını ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda

Tablo 1 . Dünya Genelindeki Yasadışı Finansal Akışların Maliyetine İlişkin Tahminler

Tahmini Küresel Yıllık IFF’ler	Maliyet, milyar abd \$
Cobham ve Janský (2018)	500 (yıllık)
Tørsløv et al. (2018)	200 (yıllık)
Uluslararası vergiden kaçınma: UNCTAD (2014), küresel tahmin	70- 120 (yıllık)
Ulus Ötesi Organize Suçlar	
Mayıs (2017), 11 suç faaliyetinin değerinin küresel tahmini	1.600- 2.200 (yıllık)
UNODC (2011), ulus ötesi organize suç faaliyetlerinin küresel tahmini	650 (yıllık)
UNODC (2018), göçmen kaçakçılığının küresel tahmini	5.5-7.0 (2016 yılı)
Küresel Kara Para Aklamaya İlişkin Tahminler	
Schneider and Buehn (2013)	603 (2006 yılı yıllık tahmini)
UNODC	800 – 2.000 (yıllık)

Kaynak: UNCTAD, 2020.

oluşan içe ve dışa yönelik IFF'lerin toplam değeri ABD doları cinsinden ölçülmektedir (UNSTATS, 2022a).

Yasadışı finansal akışların sınırlandırılması ve hatta önlenmesi son derece karmaşık, çok boyutlu ve zor bir konudur. Bu amaçla atılacak olan her türlü adım uluslararası ve ulusal ekonomileri, kalkınmayı, güvenliği ve hukukun üstünlüğü politikasını ilgilendirmektedir. Yasa dışı mali akışlara yönelik tutarlı bir yaklaşımın, yasa dışı fonları, yasa dışı mali teknikleri, bunların gerçekleşmesine izin veren yasama, uygulama ve politika çerçevesindeki eksiklikleri ve bunlarla mücadele etmek için uygulanabilecek önlemleri kapsamalıdır. Bu nedenle tek bir doğru yöntemden bahsedilememekte olup; IFF'lerin ölçülmesinde çok sayıda yöntemden yararlanılmaktadır (OECD, 2020).

IFF'lerin kapsamına nelerin dahil edilebileceği ya da bileşenlerin nasıl ölçülmesi gerektiğine dair genel kabul görmüş uluslararası bir fikir birliği bulunmamaktadır. Genel bir fikir birliğinin bulunmaması IFF'lerin ölçümüne ilişkin zorluklarla karşılaşılmasına neden olmaktadır (UNCTAD, 2020:4). Karşılaşılan bu zorluğun önüne geçilebilmesi adına UNODC ve UNCTAD önemli görevler üstlenmektedir. UNODC, suç bağlantılı (kaynaklı) IFF'lerin incelenmesi sürecine liderlik ederken; UNCTAD, vergi ve ticari bazlı IFF'lerin ölçülmesine ilişkin yöntemlerin geliştirilmesini sağlamaktadır. Gerek UNODC gerekse de UNCTAD, farklı IFF türlerinin ölçülebilmesini mümkün kılma adına ortak istatistiksel tanımlar ve yöntemler geliştirmek suretiyle tek bir ölçütün belirlenmesi amacıyla ortak çalışmalar gerçekleştirmektedir. Bu sürecin sonucunda kavramsal bir çerçeve oluşturularak, istatistik tanımlar yapılmış ve tipoloji ve yöntemler belirlenmiştir (UNODC, 2020). IFF türü ne olursa olsun bu mali akışlar çoğunlukla iki aşamada açığa çıkmaktadır: yasadışı gelir elde etme ve yasadışı gelir yönetimi (Zeiler ve diğ., 2019).

Ticarette ilişkili yasadışı finansal akışların tutarını belirlemek amacıyla uygulamada

kullanılan yöntemlerden birinde, ülkelerin BM Comtrade veritabanında sunulan resmi verilerinin GFI tarafından değer farkı analizi yöntemiyle incelenmesi söz konusudur (UNCTAD, 2020). GFI, resmi olarak bildirilen ticari verilerdeki herhangi bir uyumsuzluğu veya değer farkını belirlemek için, iki ticari ortağın her birinin belirli bir yılda birbirleriyle yaptıkları ticaret hakkında raporlarını karşılaştırmakta ve ortak bir ülke analizi yapmaktadır (GFI, 2021; GFI, 2022b).

2009-2018 yılları arasında 134 gelişmekte olan ülke ile 36 gelişmiş ekonomi arasındaki ticarete görülen değer uçurumları, Küresel Finansal Dürüstlük Örgütü'nün (GFI) hazırlamış olduğu IFF'lerin ölçümüne ilişkin yapılmış olan çalışmada yer almaktadır (GFI, 2021). Kuruluş araştırmada yer alan 170 ülkeye ait yasadışı fon akışlarının büyüklüğünü \$ bazında ve ticaret hacminin yüzdesel bir oranı şeklinde ortaya koymaktadır. (Şekil 2)

GFI'nin yapmış olduğu çalışmaya göre kapsamlı verilerin elde edilebildiği en son yıl olan 2018 yılında 134 gelişmekte olan ülke ve 36 gelişmiş ekonomi arasındaki ticarete belirlenen değer farklarının toplamı 835 milyar ABD \$'dır (GFI, 2021). 134 gelişmekte olan ülke ile tüm küresel ticaret ortakları arasındaki ticarete belirlenen değer farklarının toplamı ise 1,6 trilyon ABD \$ olarak belirlenmiştir (Bakınız Şekil 2).

Yapılan analiz sonucunda, özellikle COVID-19 pandemisi sürecinde ekonomik yavaşlamanın da söz konusu olduğu dönemde yasadışı ekonomik faaliyetlerden biri olan yanlış ticari faturalandırmanın ülkeler açısından çok büyük gelir kayıplarına neden olduğu ortaya konulmaktadır (GFI, 2021).

Analizlerde kullanılan resmi veriler IMF'nin Ticaret İstatistikleri Yönergesi (DOTS) ve Ödemeler Dengesi verileri, Birleşmiş Milletler Emtia Ticaret İstatistikleri veri tabanı, yabancı iştirakler istatistikleri, Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS) ve doğrudan yabancı yatırımlar veri setlerinden elde edilmektedir (U4 Anti-Corruption Resource Centre, 2020). Ancak diğer taraftan çoğu veri seti,

suç ve yolsuzlukla ilgili IFF'leri doğru ve sağlıklı bir biçimde ölçmek için kullanılmamaktadır. Bu nedenle bu tür IFF'ler esas olarak soruşturmalardan, şüpheli işlem raporlarından, kovuşturmalardan, mahkumiyetlerden veya anketlerden elde edilen veriler kullanılarak ölçülebilmektedir. Bununla birlikte, IFF'leri doğrudan ölçebilmek, onların gizli yapıları nedeniyle çok mümkün olmamaktadır. Doğrudan ölçüm yerine yasal olan finansal faaliyetlerin akışındaki tespit edilebilen anomaliler belirlenerek IFF'lerin ölçümü sağlanmaktadır (Roy ve Khalid, 2015).

IFF'lerin doğru bir şekilde ölçülebilmesi amacıyla, IFF'lerin oluşumuna imkân tanıyan faaliyet ve davranışların tanımlanmasından da yararlanılmaktadır. Söz konusu bu aktivite ve davranışlar, UNODC tarafından hazırlanan Suçların İstatistiki Amaçlarla Uluslararası Sınıflandırılmasında (ICCS) yer almaktadır (Tablo 2). Ancak hazırlanan tablolarda en sık görülen suç türlerinden oluşan IFF'lere yer verilmiştir. Uygulamada daha farklı yasadışı ekonomik faaliyetler ve bunların oluşturduğu IFF'lerle karşılaşmak mümkündür (UNODC, 2015).

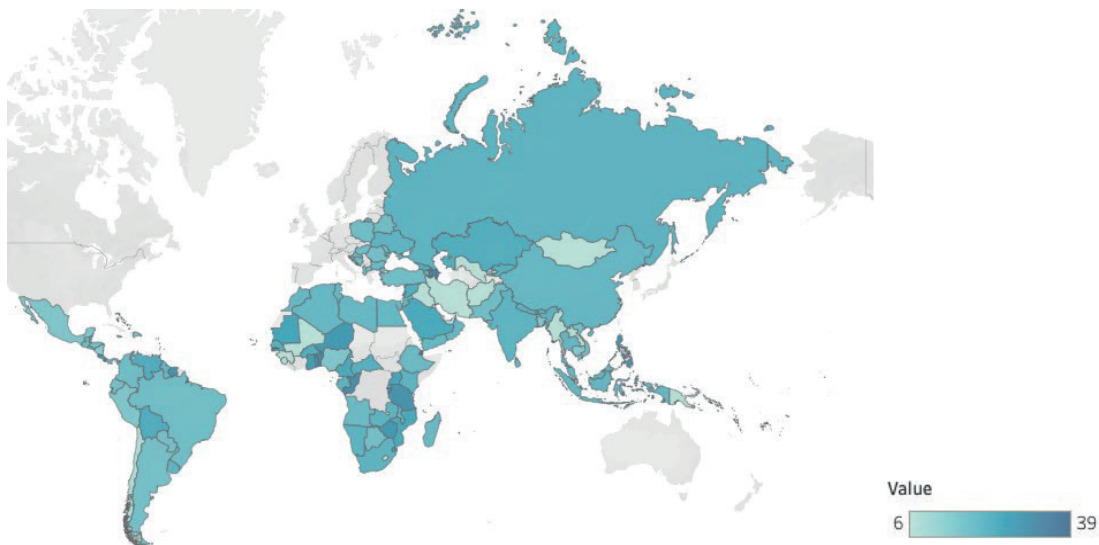
Bunun yanı sıra agresif vergiden kaçınma davranışıyla ilişkili IFF oluşumuna neden olan eylemler de yine IFF'lerin ölçümünde

göz önünde bulundurulmaktadır. ICCS, istismar, terörizm, yolsuzluk, kaçakçılık, yasadışı vergi ve ticaret faaliyetleri vb. IFF yaratması muhtemel olan çok sayıda eylemin tanımına yer vermektedir. Ancak ICCS'nin yalnızca belirli suç türlerine atfedilebilen eylem ve davranışlara odaklanması sebebiyle, vergi ve ticari faaliyetlerle ilgili diğer suç türlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği açıktır (UNODC, 2022).

IFF'ler tam olarak nasıl tanımlanırsa tanımlansın, akışların sürdürülebilir büyümeye engel olduğu açıktır. En önemlisi, paranın gelişmekte olan ülkelerden nasıl ve neden dışarı aktığını anlamak ve bu akışları durdurmak için stratejiler geliştirmek yasadışı finansal akışlarının önüne geçilebilmesi için oldukça önemlidir (The World Bank, 2017). IFF'lerin açığa çıkabilmesine dört temel faaliyet (SDG 16.2.a) neden olabilmektedir. Bunlar (UNODC ve UNCTAD, 2021):

- Yasadışı vergi ve ticaret faaliyetleri (tarife, resim ve gelir suçları, vergi kaçakçılığı, rekabet suçları, piyasa manipülasyonu, agresif vergiden kaçınma, transfer fiyatlaması manipülasyonu vb.),
- Yasadışı piyasalardan sağlanma (uyuşturucu, ateşli silahlar ve göçmen kaçakçılığı vb. yasadışı mal ve hizmetlerin ticareti),

Şekil 2. Ticaretle İlişkili Yasadışı Finansal Akışların Ülkelere Göre Dağılımı

Kaynak: GFI, 2021

• Yolsuzluk (rüşvet, zimmete para geçirme, görevi kötüye kullanma, nüfuz ticareti, yasadışı zenginleşme ve kapsamındaki diğer yolsuzluk eylemleri),

• *İstismar ve suç finansmanı (cinsel istismar, terör finansmanı, gasp, adam kaçırma vb.) dır.*

IFF'lerin doğru bir şekilde ölçülebilmesi için ülkelerin ulusal istatistiksel sistemlerinin farklı bileşenlerinden elde edilen tüm verilerin bir araya getirilmesi oldukça önemlidir. Ulusal istatistiki bilgi yığınına oluşturmada istatistik kurumları, gümrük ve vergi otoriteleri, finansal istihbarat birimleri ve ülkele-

rin merkez bankaları aktif bir şekilde rol oynamaktadır (U4 Anti-Corruption Resource Centre, 2020). Ödemeler dengesi ve yasadışı ekonomik faaliyetlere ilişkin milli muhasebe sistemi verisi, gümrük tarafından tutulan ticari işlem verileri, yanlış faturalandırma, mal ve hizmetlerin uluslararası ticaretine ilişkin veriler, vergi beyannameleri, finans ve iş istatistikleri ya da yasadışı ekonomi verileri IFF'lerin ölçümü için kullanılması gereken verilerden bazılarıdır (IMF, 2020). IFF'nin uluslararası doğası göz önünde bulundurulduğunda, diğer ülkelerden elde edilen veriler de ulusal ölçümlerin daha gerçekçi yapılmasına olanak tanımaktadır.

Tablo 2. ICCS'ye Göre IFF Oluşturan Faaliyetlere Örnekler

IFF kategorileri	ICCS kategorisine göre faaliyet örnekleri
Vergi ve ticari faaliyetler	- Tarife, vergi, resim ve gelir suçları - Rekabet ve ithalat/ihracat dahil kurumsal suçlar; ticari düzenlemelere aykırı hareketler - Piyasa manipülasyonu veya içeriden bilgi ticareti, fiyat sabitleme
İstismar türü faaliyetler ve terör finansmanı	- Adam kaçırma - Kölelik ve sömürü - <i>İnsan ticareti</i> - Cinsel sömürü - Gasp - Soygunculuk - Hırsızlık - Yağma - Terör Finansmanı
Yasadışı piyasalar	ICCS, uyuşturucu kaçakçılığı, ateşli silah kaçakçılığı, yasadışı madencilik, göçmen kaçakçılığı, yasadışı mal kaçakçılığı, vahşi yaşam kaçakçılığı dahil olmak üzere uzun bir faaliyet listesi içerir.
Yolsuzluk	- Rüşvet - Zimmet - Görevin kötüye kullanılması - Nüfuz ticareti - Yasadışı zenginleştirme - Diğer yolsuzluk eylemleri

Kaynak: UNODC, 2015.

5. MUHASEBEDE YASADIŞI FİNANSAL FAALİYETLERİN YERİ

İşletmenin dili olarak tanımlanan muhasebe gerek işletme içi gerekse de işletme dışı finansal bilgi kullanıcılarına sağladığı bilgilerle işletmenin finansal durumu hakkında bilgiler sunmaktadır. Ancak her zaman muhasebenin sunmuş olduğu bu bilgilerin gerçeği yansıtmaması söz konusu değildir. Zaman zaman işletmeler, muhasebe uygulamalarındaki boşluklardan ve esnekliklerden faydalanarak gerçek durumlarını saklama, finansal verilerini manipüle etme ve böylelikle hileli finansal tablolar hazırlama yolunu tercih edebilmektedir (Aygün, 2013:49). Ancak, işletmelerin gerçekleştirmiş oldukları yasalara uygun olmayan ve gerçeği yansıtmayan eylemleri sonucunda gerek yatırımcılar gerekse de sermaye piyasaları bir bütün halinde etkilenebilmektedirler (Erdoğan, 2021:8). Dolayısıyla söz konusu bu eylemlerin önüne geçilebilmesi piyasaların etkin ve sağlıklı bir şekilde işleyebilmesinin ön koşuludur. Bu noktada yasa dışı ve hileli eylemlerin (faaliyetlerin) tespit edilerek önüne geçilebilmesinde geleneksel muhasebe uygulamalarının yeterli olmadığı ve sınırlı kaldığı görülmektedir (Lehman ve Okcabol, 2005:614). Bu doğrultuda adli muhasebe, muhasebenin bir alt disiplini olarak uygulamada kendine yer bulmaktadır. Bunun yanı sıra geleneksel denetim anlayışındaki zayıflıklar adli muhasebe uygulamalarından yararlanma yolunu açmaktadır. İç denetçi tarafından elde edilen kanıtların sınırlı olması ve iç denetçilerin idari özerkliğe (otonomi) tam anlamıyla sahip olamamaları sonucunda zaman zaman yolsuzluk ve mali sapmaların tespit edilememesi söz konusu olabilmektedir (Renzhou, 2011:2149; Hao, 2010:186).

Geleneksel muhasebe anlayışı, sosyal bir güç olarak tartışmalı bir alan oluşturmaktadır. Ekonomik suçlara ilişkin düzenlemeler, kurumsal yönetim, ekonomik krizler, yoksulluk, muhasebe skandalları ve sosyal sınıflar gibi konuları her ne kadar tartışmalı olan bu alanın bir dokusunu oluşturuyor olsa da geleneksel muhasebe yaklaşımı dahilinde ele

alınmamaktadır. Adli muhasebe, suçu sosyal bir olgu olarak ele almakta; kurumların ve muhasebe uygulamalarının, suç kavramının sosyal ve ekonomik boyutuyla birlikte muhasebe çatısı altında beraber yeniden inşa edilmesini gerektirmektedir (Lehman ve Okcabol, 2005:616). Geleneksel muhasebe, ekonomik büyümenin ülkeler arasında eşit olarak ve refahı maksimize edecek bir biçimde gerçekleşeceği varsayımına dayanmaktadır. Öte yandan devam eden küresel yoksulluk, kamu malları ve işletmelerinin uygun olmayan bir biçimde özelleştirilmesi, birinci ve üçüncü dünya ülkeleri arasında artan ekonomik eşitsizlikler gibi sebepler gerek işletmelerin gerekse de muhasebe politikalarının başarısız olmasına sebep olmaktadır (Lehman ve Okcabol, 2005:616-617). Mevcut sistemde bu varsayımın gerçek olmaması nedeniyle muhasebenin rolünü yeniden geçirilmektedir (Lehman ve Thorne, 2019:369).

İşletmelerin ekonomik suçlara neden olan yasadışı finansal faaliyetlerinin artış göstermesi sonucunda, mevcut ve olası uyumsuzluk veya ihtilaflardan kaynaklı sorumlulukları ele alan (Yadav ve Yadav, 2013:3) adli muhasebe uygulamalarına ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle son yıllarda meydana gelen büyük muhasebe skandalları (Enron Corp., Parmalat, WorldCom, Toshiba, Adelphia Communications, General Motors, Waste Management Inc, Wirecard, Volkswagen vb.) adli muhasebenin gerekliliğini açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Ekonomik suçların ancak işletmelere çok büyük kayıplara neden olduktan sonra tespit edilebilmeleri, bu suçların her zaman işletmelerin gündeminde yer almasına yol açan bir olgudur. Adli muhasebe, bu doğrultuda yararlanılabilecek en etkin ve verimli mücadele yöntemlerinden biri olarak kabul edilmektedir (Alabdullah ve diğ., 2014:27; Hao, 2010:184).

Adli muhasebe bir dizi araştırma modeli ve araçları içeren; muhasebe sahtekarlığı, adli denetim, uygunluk, özen ve risk değerlendirmesi yollarının keşfedilmesi gibi çok sayıda yöntemle yasadışı ve hileli finansal

faaliyetleri tespit etmeye yarayan bir yaklaşımı temsil etmektedir (Skousen ve Wright, 2008:38). Adli muhasebenin en temel yöneliminin, hile olgusunun neden ve sonuçlarını açıklamaya yönelik analizler olduğu savunulmaktadır (Bhasin, 2007:1001). Dolayısıyla adli muhasebe, rakamların ötesine geçerek gerçekleşen olayların ticari nedenleriyle ilgilenmekte (Bhasin, 2007:1002) ve elde edilen finansal kanıtların raporlar haline getirilerek hukukun tahsis edilebilmesine olanak tanımaktadır (Renzhou, 2011:2149).

Adli muhasebe, geleneksel muhasebe anlayışından yasal sorunlar ve finansal işlemleri ele alan denetim prosedürleri ve yöntemlerinden faydalanması noktasında farklılaşmaktadır (Alabdullah ve diğ., 2014:28; Keskin ve Öztürk, 2013:729). Owojori ve Asaolu (2009)'ya göre ise adli muhasebe, işletmelerde ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olan muhasebe analizlerine olanak sağlaması sebebiyle geleneksel muhasebeden farklılaşmaktadır.

Muhasebe literatürü incelendiğinde, yasadışı ekonomik faaliyetler ile yolsuzluk arasında ikili (karşılıklı) bir nedensellik mevcuttur. Daha açık bir ifadeyle, yasadışı ekonomi ve neden olduğu yasadışı finansal akışlar, yolsuzluğun artması için uygun bir zemin yaratırken; yolsuzluk ise, yasadışı ekonomik faaliyetlerin meydana gelmesini kolaylaştırmaktadır. Bu bağlamda yasadışı ekonomi ile sonucunda oluşan finansal akışlar ve yolsuzluk karşılıklı olarak birbirlerini beslemekte ve sonuçta ekonomik sistemi balatalayan bir kısır döngü meydana gelmektedir (Wickberg, 2013:1). Adli muhasebe temelinde yasadışı ekonomik faaliyetleri (yolsuzluk vakalarını) ve bu vakaların faillerini ortaya çıkarmaktan ziyade; faillerin aktif yaptırımlarla ve katı yasal kurallar çerçevesinde hukuk önünde cezalandırılmasını amaçlamaktadır (Alabdullah ve Yahya, 2013:31).

Günümüzde ekonomik suçların denetiminde ve muhasebesinde yararlanılan adli muhasebe, kurumsal sektör dolandırıcılığının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Adli muhasebe kapsamında gerçekleştirilen

denetim faaliyetlerinin amacı sadece muhasebe hesaplarının yasal olarak denetlenmesi olmayıp; aynı zamanda ekonomik suç zincirinin her bir halkasının tespiti ve önlenmesidir. Adli muhasebenin doğruluk, tasdik ve mahkeme önünde kabul edilebilir kanıtlar üretmek için çalışan kendine özgü bir araştırma yöntemi vardır (Saqib ve diğ., 2021:167).

Yasadışı ekonomik faaliyetlerle mücadele edebilmek adına ülkelerin güçlü hukuk sistemlerine, kolluk kuvvetlerinin yeterli düzeydeki katkısına ve her sektörde gerekli düzenlemelere sahip olmaları gerekmektedir. Ancak uygulamada yaşanan aksaklıklar ve uygulamalar ile yasal düzenlemelerdeki eksiklikler sebebiyle kara para aklama, vergi kaçakçılığı gibi yasadışı ekonomik faaliyetler gitgide yaygınlaşmaktadır. Yasadışı ekonomik faaliyetlerin gerçekleştirilmesi sırasında kullanılan karmaşık teknikler, bu suçların soruşturulması için daha kapsamlı yöntemlerin kullanımını gerektirmektedir. Bu nedenle, adli muhasebe uygulamalarından sıklıkla yararlanılması hem işletmeler hem de ülke ekonomileri için son derece önemlidir (Saqib ve diğ., 2021:170). Adli muhasebe ekonomik ve mali suçlarla mücadelede kullanılan çok temel bir araç olarak algılanmaktadır (Ocansey, 2017:380).

Yasadışı ekonomik faaliyetler sonucunda elde edilen yasadışı finansal akışların muhasebeye kaydedildiği an, fonların yatırılma aşamasına denk gelebileceği gibi, sonrasında da olabilir (Gruia, 2017:31).

5.1. Adli Muhasebe Literatüründe Yer Alan Güncel Çalışmalar

Adli muhasebe literatüründe yasadışı ekonomik faaliyetlere ve bunlara dayalı finansal akışlara dayandırılan ve yakın geçmişte yürütülen araştırmalar konuya ilişkin farklı yaklaşımları ele almaktadır. Rao (2013), insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı ya da yasadışı silah ticareti gibi kanuna aykırı olan (yasadışı) ekonomik faaliyetlerin IF-F'lerle olan ilişkisini ele alan çalışmada bu iki kavram arasındaki nedensellik ilişkisine dair kanıtları belirlemektedir. Çalışmaya

göre yasadışı ekonomik faaliyetlerin (IEA), suça yatırımı desteklediği; bir takım yasa dışı ekonomik faaliyetlerin, İFF'ler ile simbiyotik ilişkiler geliştirebileceği belirtilmiştir.

Oliver (2004) çalışmasında, ticaretin günümüzde gitgide karmaşık bir hal aldığını ve kapsamının tüm dünyada genişlemesi sonucunda bireylerdeki finansal bilgileri ve parayı izleme ihtiyacının arttığını belirtmektedir. Çalışmada gerek ABD Adalet Bakanlığı gerekse de ACFE ve PwC tarafından yürütülen anketlerin sonuçlarına göre yasadışı ekonomik faaliyetlerde (IEA) artış olduğu ifade edilmektedir. Dolayısıyla yasadışı faaliyetlerden elde edilen nakit akışlarında da (IFF) artışlar görülmüştür. Oliver'ın (2004)'ın bulgularına paralel şekilde Houck ve diğerleri de (2006) İFF'lerde özellikle son yıllarda artış meydana geldiğini ve etkili dolandırıcılık ve adli muhasebe tekniklerinin anlaşılmasının, profesyonel adli muhasebecilere yasa dışı ekonomik faaliyetleri (IEA) belirlemede ve kanıtları keşfedip kovuşturmada yardımcı olabilmektedir. Bu nedenle, bir adli muhasebecinin rolünün düzenli denetçininkinden farklı olduğu çalışma kapsamında vurgulanmıştır (Houck ve diğerleri 2006).

Kar ve Cartwright-Smith (2009) araştırmalarında, gelişmekte olan ülkelerde 2002- 2006 yılları arasında yasa dışı olarak kazanılan, aktarılan veya meydana gelen İFF'lere yer verirken; bu akışların hacmini ve modelini tahmin etmektir. Bu modellerin test edilmesi ve sahte verilerin ortadan kaldırılması amacıyla, gelişmekte olan ülkelere yasa dışı finansal akışlara ilişkin bir dizi tahmin sunmaktadır. Yasadışı finansal akışlar (IFF), haksız kazançlardan elde edilen kara paranın aklanmasını içeren sistemlerden sadece biri olduğu için, yasa dışı finansal akış (IFF) kavramı çalışma kapsamında detaylı bir şekilde ele alınmıştır. (Kar ve Cartwright-Smith, 2009).

Levi (2015) çalışmasında, yasa dışı finansmanın nasıl işlediğini ele alırken, suçluların yasa dışı finansmana ve finansal akışlara erişimlerinin oldukça önemli bir konu olduğunu ve gerçekleştirilecek adli kontrollerin,

kara para aklamayı (yasa dışı finansal aktiviteleri -IEA) zorlaştırmasına karşılık daha kolay olabileceğini belirtmiştir.

Nitsch (2016), gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen yasadışı finansal akışları çalışması kapsamında ele almıştır. Gelişmekte olan ülkeler açısından İFF'lerin çok büyük maliyetlere neden olması, çalışma kapsamında İFF'lere ilişkin ampirik tahmin yöntemlerinin geçerliliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. İFF tahminlerine ilişkin analitik yöntemlerin artışı ve eksisi, yanlış ticari faturalandırma uygulamaları üzerinden ele alınmaktadır. Çalışmada ayrıca yasadışı sermaye çıkışlarının hacminin ölçümüne dair yararlanılan istatistikler değerlendirilmiş olup; eksiklikleri vurgulanmıştır.

Martin ve Koen (2016) çalışmasında İFF'lerin ölçümünün oldukça zor olduğunu; özellikle kaydedilebilir ticari işlemlerden türetildiği durumlarda, şüpheli işlemlerin genellikle büyük ticaret hacimleri içinde gizlendiğini belirtmektedir. Dolayısıyla yasadışı ekonomik işlemleri tespit etmek ve izlemek için adli becerilerden yararlanılması gerekmektedir; ancak, suç ve yolsuzluktan kaynaklanan İFF'ler çoğunlukla kaydedilmemekte ya da sahte belgelerle gizlenmektedir.

Mir (2016) çalışmasında yasadışı faaliyetlere dayalı (IEA) finansal akışların analizinde, özellikle geçerlilikleri konusunda, Benford Yasası'ndan yararlanarak İFF'lere ilişkin tahminlerin istatistiksel değerlendirmesini yapmaktadır. Benford yasası, finansal raporların eksiksizliğini ve doğruluğunu test etmek için yürütülen analitik süreçlerde faydalanan kullanışlı bir araç olarak değerlendirilmektedir (Nigrini ve Mittermaier, 1997). Benford yasasından finansal belgelerin değiştirilmesi, saptırılması ve dönüştürülmesi, vergi kaçakçılığı, manipüle edilmiş olan ticari faturaların ve vergi beyannamelerinin tespiti (Nigrini, 1996) ve İFF'lere önemli ölçüde katkıda bulunan yasa dışı uygulamalarının çözülmesi (Ndikumana ve Boyce, 2010) aşamasında sıklıkla yararlanılmaktadır.

Chamisa çalışmasında, Zimbabve'de meydana gelen yasadışı finansal akışların (IFF)

ve yasadışı bir ekonomik faaliyet olan ticari yanlış fiyatlandırmanın hem gelişmekte olan hem de gelişmiş ülkeler için oldukça önemli bir tehdit olduğunu belirtmektedir. Nitel-betimsel bir araştırma deseninin kullanıldığı bu araştırmaya göre Zimbabwe’de, sınırlı bilgiye sahip olma, iş birliği ile bilgi paylaşımı eksikliği, kaynak yetersizliği ve de en önemlisi yolsuzluk sebebiyle IFF’lerin meydana geldiği sonucuna varılmıştır. Söz konusu IFF’lerin önüne geçilebilmesi amacıyla, vergi kaçakçılığı veya vergiden kaçınma suiistimali yoluyla yasa dışı mali akışları ortaya çıkarmak için yürütülen adli denetimlerin kullanımının artırılması gerektiği belirtilmektedir. Bunun yanı sıra çalışmada ayrıca vergi mükelleflerinin özellikle şüpheli vergi kaçakçılığı ve kaçakçılığı vakalarında denetimini sağlarken adli denetim uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır (Chamisa, 2019:39).

Grynberg ve diğerleri (2019) yapmış olduğu çalışmada, Afrika’daki altın madenciliği sektöründeki yasa dışı finansal akışların (IFF) miktarının belirlenmesiyle ilgili güncel araştırmaları ve tartışmaları ele almıştır. Çalışmaya göre, vergi kaçakçılığı gibi yasa dışı ekonomik faaliyetlere ilişkin tahminlerin, makro ekonomik veya ticari verilerle değil; yalnızca adli ekonomi ve adli muhasebe teknikleri ile belirlenebileceği ileri sürülmektedir. Çalışmada ayrıca transfer fiyatlandırmasını analiz etmenin bilimsel olarak geçerli tek yönteminin de adli muhasebe denetimleri olduğu vurgulanmaktadır.

Akinbowale ve diğerleri (2020) tarafından yapılan çalışmada, adli muhasebe teknikleri kullanılarak ekonomik suçlarla mücadelede yenilikçi bir yaklaşım geliştirilmiştir. Yasadışı ekonomik faaliyetler sonucu meydana gelen ekonomik suçlarla mücadelede yardımcı olabilecek ekonomi karşıtı suç politikasının araştırıldığı bu çalışmada, iki kavramsal model geliştirilmiştir. Geliştirilen bu iki model, etkin suiistimalin azaltılması için adli muhasebe tekniğinin kurumsal kontrol sistemine entegrasyonunu içermektedir.

Stanković ve Fazlović (2022) ise, yasadışı fi-

nansal akışların görüldüğü kara para aklama durumunda kullanılan adli muhasebe uygulamalarını incelemektedir. Çalışmada adli muhasebe çerçevesinden kara para aklama tekniklerine yer verilmiştir. 2017-2020 arası dönemde Bosna Hersek’teki şüpheli işlemlerin durumu incelenmiş olup; yıllık yaklaşık 700 milyon doların amlandığı tahmin edilmektedir (Stanković ve Fazlović, 2022).

Kaur ve diğerleri (2022), hile tespiti ve önlenmesinde adli muhasebenin yeri ve önemini incelediği çalışmasında, bireylerin veya kuruluşların herhangi bir yasa dışı finansal faaliyette bulunup bulunmadığını belirlemek için adli muhasebe araştırma yöntemlerinden yararlandığını belirtmektedir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre adli muhasebe ile yasadışı ekonomik faaliyetlerin tespiti ve önlenmesi arasında pozitif bir ilişki vardır. Çalışma kapsamında yasadışı ekonomik faaliyetlerden dolandırıcılık ele alınmıştır. Hem ampirik hem de ampirik olmayan bulgulara göre, dolandırıcılığın karmaşık bir olgudur ve dolandırıcılık soruşturmasını yürütürken kişinin karmaşıklığının farkında olması gerekmektedir (Kaur vd.,2022:63).

Obiora ve diğerleri (2022), çalışmasında Nijerya’da borsaya kote işletmelerin adli muhasebe ve kurumsal sosyal sorumluluk uygulamalarını incelediği çalışmasında yasadışı ekonomik faaliyetlerden (IEA) biri olan dolandırıcılığın ve neden olduğu finansal akışların (IFF) ortaya çıkarılmasında ve mücadele edilmesinde kullanılacak yöntemleri ele almıştır. Çalışma sonucunda, kurumsal organizasyonlar arasında adli muhasebe uygulamalarının dolandırıcılık gibi yasadışı ekonomik faaliyetleri (IEA) ve hileli muhasebe uygulamaları ortadan kaldırma yeteneğine sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Obiora vd., 2022).

6. ADLİ MUHASEBE KAPSAMINDA YASADIŞI FİNANSAL AKIŞLARLA (IFF) MÜCADELE YÖNTEMLERİ

Yasadışı finansal akışlar (IFF) uluslararası boyutlarda olup; suçlular, fonları yetkililerden saklamak için ulusal yasal sistemler ve zayıf uluslararası iş birlikleri arasındaki farklılıkları kullanmaktadır. Bu nedenle, yasadışı finansal akışlarla mücadele etmek için kapsamlı bir uluslararası sözleşmeler, standartlar ve yapılanmalar dizisi geliştirilmiştir. Bunlar, çeşitli türlerde yasadışı finansal akışlar için güvenli bir sığınak sağlamaktan kaçınmak amacıyla tüm ülkelerin karşılaması beklenen standartları belirleyen BM sözleşmelerini içermektedir (OECD, 2004).

OECD yasadışı finansal akışları (IFF) ile mücadelede izlenmesi gereken adımları aşağıdaki şekilde ifade etmektedir (OECD, 2022):

1. Yasadışı finansal akışların türleri, büyüklükleri ve riskleri hakkında farkındalık yaratmak ve bunları belirlemek
2. Yasadışı finansal akışların gelişmesine izin veren bağlamsal faktörleri göz önünde bulundurmak
3. Ulusal ve uluslararası normatif çerçeveler içinde ve arasında tutarlılığı sağlamak ve desteklemek (dikey tutarlılık)
4. Ekonomik, sosyal ve çevresel alanlardaki kritik etkileşimleri göz önünde bulundurmak (yatay tutarlılık)
5. Yasadışı finansal akışlarla mücadele etmek için oluşturulan birliktelikleri teşvik etmek ve farklı sektörlerdeki olası dengeleri belirlemek.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG) Amaç 16.4'te belirtilmiş olduğu üzere, barışın, adaletin ve güçlü kurumların tahsisi amacına hizmet eden küresel çabalar IFF'lerle mücadelenin en temel adımlarından biridir. BM Genel Kurulu tarafından 2017 yılının temmuz ayında SDG'lerin gelişimine yönelik kaydedilen ilerlemenin gözlem altında bulundurulması amacıyla gösterge çerçevesi (indicator framework) belirlemiştir. Gösterge çerçevesi, IFF'lerle mücadele

edilebilmesi için suç oluşturan yasadışı eylemlerin engellenmesi gerektiğinin barış ve adaletin sağlanmasında büyük rol oynadığını vurgulamaktadır (UNSTATS, 2022b).

Gelişmişte olan ekonomiler mevcut yasal ve düzenleyici uygulamalarında IFF'lerin oluşumuna neden olabilecek zayıflıkları ortadan kaldırmayı etkin mücadele yöntemi olarak belirlerken; gelişmiş ekonomiler ise yasadışı para girişlerini engellemeye çalışmaktadır (UNCTAD, 2020).

Hükümetler IFF'lerle mücadele edebilmek adına planlama bağlamında IFF bileşenlerini açıkça ifade etmelidir. Uluslararası normatif çerçeve tarafından giderek daha fazla talep edilen bir olan IFF bileşenlerinin belirlenmesi, ülkeleri öncelikle kendi risk ortamlarını anlamaya ve ardından karşılaştıkları riskleri azaltmak için uygun önlemleri planlamaya çağırılmaktadır (OECD, 2004).

Özel sektör işletmeleri IFF'lerle mücadele etme yöntemi olarak vergi ve ticaret faaliyetlerini adil, açık ve şeffaf bir biçimde gerçekleştirmek; uygulamalarının yerel yasalarla uyumlu bir biçimde gerçekleşmesini sağlamakla yükümlüdür (OECD, 2004). Bunun yanı sıra özel sektörün tüm iş uygulamalarında, etik ve uyum programları oluşturmaya teşvik edilmesi ve uyum yönetiminin sağlanması ve denetlenebilmesi için hükümetlerle koordineli bir çaba sarf etmesi sağlanmalıdır. Sivil toplum kuruluşları, gelir ve giderler konusunda şeffaflığı artırmak, etkili ve şeffaf vergi ve ticaret politikaları uygulamaya yönelik ulusal çabaları baltalayan yasa dışı davranışları tespit etmek ve kamu ve özel görevlilerin davranışlarını izlemek için yine süreçte aktif rol oynaması gereken aktörlerdendir (The World Bank, 2017).

IFF'leri sınırlayabilmek ve kontrol altında tutabilmek, güçlü uluslararası iş birliklerinin oluşturulmasını ve gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin özel sektör ve sivil toplumla ortaklaşa ortak hareket etmesini gerektirmektedir (The World Bank, 2017).

Bu sebeple IEA'lar ve bunlar sonucunda meydana gelen IFF'ler mutlaka mücadele edilmesi gerek önemli bir konu olarak ülke-

lerin gündem maddesi haline getirilmelidir. GFI, IFF'lerin azaltılması ve sınırlandırılmasına ilişkin en etkili mücadele yönteminin finansal şeffaflığın sağlanması olduğuna inanmaktadır. Bu doğrultuda devletlerin (Muchala 2018; OHCHR, 2018),

- Sınır ötesi vergi kaçakçılığını tespit etme ve caydırma,
- İsimli paravan şirketleri ortadan kaldırma,
- Kara para aklamayı önleme yasalarını ve uygulamalarını güçlendirme,
- Ticari yanlış faturalamayı azaltmak için çalışmaya ve
- Çok uluslu şirketlerin şeffaflığını artırma çalışmalarının bu amaç doğrultusunda atılması gereken temel adımlar olduğunu görülmektedir.

7. SONUÇ

Gelişmekte olan ülkeler, 2004'ten 2013'e kadar yasadışı finansal akışlar yüzünden yaklaşık 7,8 trilyon ABD \$ gelir kaybetmiştir. 2015 yılında Afrika ülkeleri tarafından, öncelikle krediler, kişisel havaleler ve yardımlar yoluyla 161,6 milyar ABD \$ elde edilmiş olsa da esas olarak kârlarını ülkelere geri gönderen ve kıtadan yasadışı yollardan para aktaran çok uluslu şirketler aracılığıyla 203 milyar ABD \$ aklanmıştır. Gelişmekte olan ülkeler, GSYİH'lerinin yüzde 10 ila 20'sini vergi gelirleri yoluyla toplarken, gelişmiş ülkeler için bu tutar yüzde 30 ila 40 arasında değişmektedir. Ayrıca kurtarılan her 100 milyon ABD \$ tutarındaki çalıntı varlık, HIV/AIDS'li 600.000'den fazla kişinin bir yıl boyunca birinci basamak tedavisini veya yoksul haneler için yaklaşık 250.000 su bağlantısını finanse edebilmektedir (OHCHR, 2018). Yasadışı finansal akışların bu denli büyük gelir kayıpları oluşturması, onların bir an önce sınırlandırılması ve hatta önlenmesini gerektirmektedir.

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler IFF'leri sınırlandırmak adına farklı yöntemleri kullanmakla beraber, finansal yönetim ve düzenlemeler, kurumsal yönetim

ve şeffaflık, doğal kaynaklar, ticaret ve suç gelirlerine ilişkin uluslararası iş birlikleri vasıtasıyla IFF'lerle mücadele etmek durumundadır (The World Bank, 2017).

Adli muhasebe çerçevesinde işletmelerin ve hem iç denetçiler hem de bağımsız dış denetçilerin bir suiistimal riski değerlendirmesinde bulunması suçla mücadelede atılacak önemli bir adımdır. Odaklanmış izleme ve soruşturma prosedürleri gerektiren kilit alanlara ilişkin bir yol haritası oluşturulması açısından da risk değerlendirmesi oldukça önemlidir. İşletmeler için gerçekleştirilecek suiistimal/ dolandırıcılık riski değerlendirmesi, en hassas alanlarda bu riski azaltmak için sınırlı kaynakların nasıl kullanılacağı konusunda rehberlik sunmaktadır.

Rakiplerinin haksız rekabet avantajına sahip olduğuna inandıkları durumda işletmelerin yasadışı davranışlar sergilemek, kanuna aykırı faaliyetlerde bulunması muhtemeldir. Dolayısıyla haksız rekabet durumlarıyla karşılaşmamak adına hükümetler ve işletmeler arasında finansal şeffaflığı artırmayı amaçlayan mekanizmalar ve inisiyatifler oluşturulmalıdır. Ayrıca gerek hükümetlerin gerekse de özel sektör işletmelerinin bu mekanizmalara aktif katılımı sağlanmalıdır (The World Bank, 2017). Söz konusu bu suçların azaltılabilmesi ve hatta önüne geçilebilmesi amacıyla her düzeyde etkili, hesap verebilir ve şeffaf kurumlar kurulması (SDG 16.6) gerekliliği oldukça açıktır.

Bunun yanı sıra, yasadışı ekonomik faaliyetlerle mücadele etmek amacıyla devlet kurumları, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar, özel sektör kuruluşları, yerel işletmeler ve sivil inisiyatifler gibi toplumu oluşturan her bir aktör süreçte aktif bir biçimde rol almalıdır. Bu doğrultuda öncelikle yasadışı ekonomik faaliyetler ile ilgili bu aktörlerin bilgi sahibi olmaları ve bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Yasadışılıkla açık bir bağlantısı olan akışlara ve faaliyetlere odaklanılması, bunların önlenmesi yolunda atılacak önemli bir adımdır. Ayrıca paranın gelişmekte olan ülkelere nasıl ve neden dışarı aktığını anlamak ve bu akışları

durdurmak için stratejiler geliştirmek, toplumlarda konuya ilişkin kolektif bir bilinç oluşturulması amacıyla önleyici diğer yöntemlerdendir. Gelişmiş ülkelerle gelişmekte olan ekonomilerin bu noktada iş birliği içinde bulunması sağlanmalıdır.

Yasadışı finansal akışları ve altında yatan suç unsuru taşıyan ekonomik fiiller her ülke bağlamında farklı şekilde meydana gelebilmektedir. Ancak her ne kadar ülkeden ülkeye temel motivasyonlar değişebilse de her durumda suç eyleminin önüne geçilmesi için ciddi bir şekilde yasadışı eylemlerin tespit edilmesi ve ciddi yaptırımlarla karşılanması sağlanmalıdır (The World Bank, 2017). Bunun yanı sıra ülkelerin muhasebe politikalarının daha şeffaf bir hale getirilmesi, diğer ülkelerle proaktif uluslararası önleyici iş birliklerinin sağlanması, yasal ve düzenleyici uygulamalarında yasadışı eylemlere neden olabilecek zayıflıkların tespit edilerek giderilmesi sağlanmalıdır. Ekonomik suçlara ilişkin yasaların verimsizliği, ağır cezaların caydırıcı etkisinin beklenilenden zayıf olması ve kovuşturmanın riskleri ve dezavantajları sebebiyle ekonomik suçlara ilişkin kovuşturmalar sonuçlanamayabilir. Bunun yanı sıra failin kişilik yapısı, suç fırsatları, kurumsal kimliğin yansımaları, toplumsal değerlerin suç üzerindeki etkisi ve iş etiğinin izleri ekonomik suçlara neden olan faktörlerdir. İşletmeleri bir bütün olarak dikkate alan bütüncül bir suç önleme yaklaşımı, yoğun kontrol önlemlerinin ihtiyatla ve farkındalıkla ele alınması, sistemde iletişim olması ve belirleyici rol oynayan etik değerlerin ve ahlaki yönelimlerin kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır (Adegbe ve Fakile, 2012:44).

Adli muhasebe uygulamaları yürütülürken defter tutma ve muhasebe yazılımlarından yararlanma gibi geleneksel muhasebe araçlarıyla, veri madenciliği uygulamaları ve optik karakter tanıma (optical character recognition – OCR) gibi adli bilgisayar araçları ve Benford Yasası gibi ilkelerden de yararlanılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adegbe, F. F., & Fakile, A. S. (2012). Economic and financial crime in Nigeria: Forensic accounting as antidote. *British Journal of Arts and Social Sciences*, 6(1), 37-50.
- Akinbowale, O. E., Klingelhöfer, H. E., & Zeri-hun, M. F. (2020). An innovative approach in combating economic crime using forensic accounting techniques. *Journal of Financial Crime*, 27(4), 1253-1271.
- Alabdullah, T. T. Y., Alfadhl, M. M. A., Yahya, S., & Rabi, A. M. A. (2014). The role of forensic accounting in reducing financial corruption: A study in Iraq. *International Journal of Business and Management*, 9(1), 26.
- Aygün, D. (2013). Yaratıcı muhasebe stratejileri. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(2), 49-69.
- Bhasin, M. L. (2007). Forensic accounting: A new paradigm for niche consulting. *The Chartered Accountant*, January.
- Birleşmiş Milletler. 2015. "Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development." <https://sdgs.un.org/sites/default/files/publications/21252030%20Agenda%20for%20Sustainable%20Development%20web.pdf>
- Bisogno, E. (2015). Towards a framework to measure and monitor organized crime, illegal economy and illicit financial flows at country level. https://policy.un.org/sites/hr.un.org/files/Sabbatical%202015%20-%20Enrico%20Bisogno%20-%20updated_0.pdf
- Chamisa, M. G. (2019). Curbing Illicit Financial Flows and Trade Mispricing in Zimbabwe: The Role of the Legislature, Judiciary and Tax Administration. *African Tax and Customs Review*, 2(1), 28-45.
- Cobham, A., & Janský, P. (2018). Measurement of illicit financial flows. *UNODC-UNCTAD expert consultation on the SDG Indicator on illicit financial flows: Background paper prepared for UNCTAD: Benefits and Costs of the IFF Targets*, 19.
- Dada, S. O., Owolabi, S. A., & Okwu, A. T. (2013). Forensic accounting a panacea to alleviation of fraudulent practices in Nigeria. *International Journal of business management and economic research*, 4(5), 787-792.

- Erdoğan, R. (2021). Adli muhasebe kapsamında uzman tanıklık uygulamasının incelenmesi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bankacılık ve Finans Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- EUROSTAT. (2017). *Handbook On The Compilation of Statistics on Illegal Economic Activities in National Accounts and Balance of Payments*.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3859598/8714610/KS-05-17-202-EN-N.pdf/eaf638df-17dc-47a1-9ab7-fe68476100ec>
- Finckenauer, J.O. (2005). Problems of definition: what is organized crime? *Trends in Organized Crime* 8(3): 63–83.
- Forstater, M. (2018). Illicit financial Flows, trade Misinvoicing, and multinational tax avoidance: the same or different. *CGD policy paper*, 123, 29.
- GFI. (2021). *Trade-Related Illicit Financial Flows in 134 Developing Countries 2009-2018*. <https://gfintegrity.org/report/trade-related-illicit-financial-flows-in-134-developing-countries-2009-2018/>
- GFI. (2022a). *Illicit Financial Flows*. <https://gfintegrity.org/issue/illicit-financial-flows/>
- GFI. (2022b). *Value Gap Methodology*. <https://gfintegrity.org/reports/methodology/value-gap-methodology/>
- Global Initiative Against Transnational Organised Crime. (2021). *The Global Illicit Economy: Trajectories of Transnational Organized Crime*. <https://globalinitiative.net/wp-content/uploads/2021/03/The-Global-Illicit-Economy-GITOC-Low.pdf>
- Gruia, P. D. (2017). Methods and techniques of introducing black money into the financial accounting circuit. *Social Economics Debates*, 6(2).
- Grynberg, R., Nyambe, J. M., & Singopo, F. (2019). Illicit financial flows, theft and gold smuggling in Africa.
- Hao, X. (2010). Analysis of the necessity to develop the forensic accounting in China. *International Journal of Business and Management*, 5(5), 185.
- Hope Sr., K.R. (2019). Corruption Reduction as a Target of the Sustainable Development Goals: Applying Indicators and Policy Frame-works,'in *Emerald Handbook on Crime, Justice and Sustainable Development*, eds. J. Blaustein, K. Fitz-Gibbon, N. W. Pino, and R. White (Bingley, UK: Emerald Publishing, forthcoming); IMF, Fiscal Monitor: Curbing Corruption (Washington, DC:IMF).
- Hope Sr, K.R. (2020). Peace, justice and inclusive institutions: overcoming challenges to the implementation of Sustainable Development Goal 16. *Global Change, Peace & Security*, 32(1), 57-77.
- Houck M., Kranacher, M., Moris B., and Robertson, J. (2006). "Forensic Accounting as an Investigative Tool: Developing and Model Curriculum for Fraud and Forensic Accounting (ethnics)" *The CPA Journal*, Vol. 12, No. 5.
- IMF. (2009). *BPM6 (Balance of payments and international investment position manual sixth edition (BPM6))*. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/bop/2007/pdf/bpm6.pdf>
- IMF. (2020). *Balance of Payments and International Investment Position Statistics (BOP/ IIP)*. <https://www.imf.org/en/Publications/Balance-of-Payments-Statistics/Issues/2020/02/18/IMF-Committee-on-Balance-of-Payments-Statistics-Annual-Report-2019-49062>
- Kar, D., & Cartwright-Smith, D. (2009). Illicit financial flows from developing countries: 2002-2006. Available at SSRN 1341946.
- Kaur, B., Sood, K., & Grima, S. (2022). A systematic review on forensic accounting and its contribution towards fraud detection and prevention. *Journal of Financial Regulation and Compliance*, 31(1), 60-95.
- Keskin, D. A., Öztürk, S. G. (2013). Determining of Employee Frauds in Forensic Accounting: A Research on Forensic Cases in the City of Kars in Turkey. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 9(6), 729–738.
- Lehman, C. R., & Okcabol, F. (2005). Accounting for crime. *Critical Perspectives on Accounting*, 16(5), 613-639.
- Lehman, G., & Thorne, K. (2015). Corruption, criminality and the privatised state: The implications for accounting. In *Accounting Forum* (Vol. 39, No. 4, pp. 366-370). Taylor & Francis.
- Levi, M. (2015). Money for crime and money

- from crime: Financing crime and laundering crime proceeds. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 21, 275-297.
- Martin, B., & Koen, R. (2016). *Law and justice at the dawn of the 21st century: Essays in honour of Lovell Derek Fernandez*. University of the Western Cape.
- MASAK. (2018). *Aklamanın Aşamaları*. <https://masak.hmb.gov.tr/aklamanin-asamalari>
- Mir, T. A. (2016). The leading digit distribution of the worldwide illicit financial flows. *Quality & Quantity*, 50(1), 271-281.
- Miyandazi, L., & Ronceray, M. (2018). Understanding illicit financial flows and efforts to combat them in Europe and Africa. *EC-DPM: Maastricht*, 3-5.
- <https://euagenda.eu/upload/publications/illlicit-financial-flows-in-europe-and-africa.pdf>
- Muchhala, B. (2018). The Right to Development and Illicit Financial Flows: Realizing the Sustainable Development Goals and Financing for Development. *Human Rights Council Working Group on the Right to Development Nineteenth Session*.
- Ndikumana, L., & Boyce, J. K. (2010). Measurement of capital flight: Methodology and results for Sub-Saharan African Countries. *African Development Review*, 22(4), 471-481.
- Nigrini, M. J. (1996). A taxpayer compliance application of Benford's law. *The Journal of the American Taxation Association*, 18(1), 72.
- Nigrini, M. J., & Mittermaier, L. J. (1997). The use of Benford's law as an aid in analytical procedures. *Auditing*, 16(2), 52.
- Nitsch, V. (2016). Trillion dollar estimate: Illicit financial flows from developing countries.
- Obiora, F., Onuora, J. K. J., & Okpala, N.L. (2022). Forensic Accounting and Corporate Social Responsibility among the Quoted Firms in Nigeria: A Conceptual Paper. <https://www.iiardjournals.org/get/JAFM/VOL.%208%20NO.%201%202022/Forensic%20Accounting%20and%20Corporate.pdf>
- Ocansey, E. O. N. D. (2017). Forensic accounting and the combating of economic and financial crimes in Ghana. *European Scientific Journal*, 13(31), 379-393.
- OECD. (2002). *Measuring the Non-Observed Economy A Handbook*. OECD Publishing, Paris.
- OECD. (2004). *Annotations*. [https://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Annotations_IFFs%20\(5\).pdf](https://www.oecd.org/gov/pcsd/ONLINE_Annotations_IFFs%20(5).pdf)
- OECD. (2014). *Illicit Financial Flows from Developing Countries: Measuring OECD Responses*. https://www.oecd.org/corruption/illicit_financial_flows_from_developing_countries.pdf
- OECD. (2016). *Better policies for sustainable development 2016: A new framework for policy coherence*, Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2020). *Policy Coherence in Combating Illicit Financial Flows: PCSD Thematic Module Draft*. https://www.oecd.org/gov/pcsd/IFFs%20thematic%20module%20v12cl_for%20web.pdf
- OECD. (2022). *Illicit Financial Flows*. <https://www.oecd.org/gov/pcsd/pcsd-framework-iffs.htm>
- OHCHR. (2018). *Financing Development for All by Curbing Illicit Financial Flows*. https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Development/Finance_EN.pdf
- Oliver, R. W. (2004). What is transparency?. (No Title).
- Owojori, A. A., Asaolu, T. O. (2009). The role of forensic accounting in solving the vexed problem of corporate world. *European Journal of Scientific Research*, 29(2), 183-187.
- Rao, S. (2013). *Relationship between illicit economic activity and illicit financial flows*. GSDRC Helpdesk Research Report 1019. Birmingham, UK: GSDRC, University of Birmingham.
- Renzhou, D. (2011). Research on legal procedural functions of forensic accounting. *Energy Procedia*, 5, 2147-2151.
- Roy, K. and Khalid, N. (2015). *Illicit financial flows: overview of concepts, methodologies and regional perspectives*. Centre for Budget and Governance Accountability/ Financial Transparency Coalition.
- Saqib, K. M., Rizvi, S. J. H., Ozair, S., & Rasheed, A. (2021). Forensic Auditing is Helpful to Identify the Financial Crimes with Reference to Money Laundering. *Journal*

- of the Research Society of Pakistan, 58(1), 166- 172.
- Sjåfjell, B., & Taylor, M. B. (2019). Clash of norms: Shareholder primacy vs. sustainable corporate purpose. *International and Comparative Corporate Law Journal*, 13(3), 40-66.
- Stanković, N., & Fazlović, A. (2022). Practical Application of Forensic Accounting in case of Money Laundering. *International Journal of Sales, Retailing & Marketing*, 11(1).
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Birleşmiş Milletler. (2022a). *The 17 Goals*. <https://sdgs.un.org/goals>
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Birleşmiş Milletler. (2022b). *SDG 16*. <https://sdgs.un.org/goals/goal16>
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2021). *Sürdürülebilir Kalkınma Hakkında Temel Bilgiler*. <http://www.surdurulebiliralkinma.gov.tr/temel-tanimlar/>
- The World Bank. (2011). *World Development Report 2011 Conflict, Security, and Development*. The International Bank for Reconstruction and Development, Washington DC. <https://openknowledge.worldbank.org/entities/publication/25f2300c-f9d4-54de-8a56-30566e72003a>
- The World Bank. (2014). *Illicit Financial Flows: A Global Challenge Underestimated*. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2014/10/13/illicit-financial-flows-a-global-challenge-underestimated>
- The World Bank. (2017). *Illicit Financial Flows (IFFs)*. <https://www.worldbank.org/en/topic/financial-sector/brief/illicit-financial-flows-iffs>
- U4 Anti Corruption Resource Centre, Transparency International. (2020). *Using datasets of illicit financial movement to estimate illicit financial flows*. <https://www.u4.no/publications/using-datasets-of-licit-financial-movement-to-estimate-illicit-financial-flows.pdf>
- UNCTAD. (2020). *Economic Development in Africa Report 2020 Tackling Illicit Financial Flows for Sustainable Development in Africa*. https://unctad.org/system/files/official-document/aldcafrica2020_en.pdf
- UNODC. (2004). *United Nations Convention Against Corruption*. https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf
- UNODC. (2015). *International Classification of Crime For Statistical Purposes (ICCS) Version 1.0*. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/crime/ICCS/ICCS_English_2016_web.pdf
- UNODC. (2020). *Conceptual Framework for the Statistical Measurement of Illicit Financial Flows*. https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/statistics/IFF/IFF_Conceptual_Framework_FINAL.pdf
- UNODC. (2022). *Illicit Financial Flows (IFFs)*. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/iff.html>
- UNODC and UNCTAD. (2021). *SDG Indicator 16.4.1 UNSTATS Metadata*. <https://unstats.un.org/sdgs/metadata/files/Metadata-16-04-01.pdf>
- UNSTATS. (2022a). *UN SDG Indicator Metadata*. <https://unstats.un.org/sdgs/metadata/>
- UNSTATS. (2022b). *SDG Indicators Global indicator framework for the Sustainable Development Goals and targets of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://unstats.un.org/sdgs/indicators/indicators-list/>
- Yadav, S., & Yadav, S. (2013). Forensic accounting: A new dynamic approach to investigate fraud cases. *Excel international journal of multidisciplinary management studies*, 3(7), 1-9.
- Wickberg, S. (2013). Literature review on the linkages between illicit economy and corruption. *U4 Expert Answer*, 396.
- Zeiler, I., Sallusti, F., Kamprad, A., and Bisogno, E. (2019). *Measuring illegal economic activities and illicit financial flows: challenges and possible solutions indicator*, 16, 1.
- Zongwe, L. R. (2021). *To amend, repeal or enact: Analysing the legislation that regulate anti-illicit financial flows in Namibia's Natural Resources Sector* (Master's thesis, Faculty of Law).